

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-10>

УДК 336.71(477-075)

ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ РОБОТИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

PROBLEMS OF RESTORATION OF THE BANKING SYSTEM IN THE DEOCCUPIED TERRITORIES

Мартиненко Олена Валентинівна

старший викладач кафедри,
Донбаський державний педагогічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6953-0259>

Шнурко Антоніна Миколаївна

старший викладач кафедри,
Донбаський державний педагогічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4527-6831>

Martynenko Olena, Shnurko Antonina
Donbass State Teachers Training University

Стаття присвячена визначенню головних проблем, які виникають при відновленні діяльності банківської системи після деокупації населених пунктів та припинення проведення воєнних (бойових) дій на території населених пунктів. Було наголошено на важливість збереження довіри клієнтів до банківського сектору, що забезпечує його стабільну роботу. Проаналізована структура банківського сектору та зазначена кількість діючих структурних підрозділів банків в окремих регіонах України. Розглянуто План дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій, який спрямований на першочергове забезпечення гуманітарних, економічних та безпекових потреб громадян. Було зазначено, що відновлення банківського обслуговування на звільнених територіях відбувається головним чином державними банками, а саме: Приватбанком, Ощадбанком та Укргазбанком. У статті було визначено ряд проблем, з якими стикається банківська система під час повторного відкриття відділень на звільнених територіях, а також на територіях, що розташовані поруч із зонами бойових дій.

Ключові слова: банківська система, банки, відокремлені підрозділи, деокуповані території, відновлення банківського сектору.

The article is aimed at identifying the main problems that arise in the course of resumption of the banking system after de-occupation of settlements and cessation of military (combat) operations in the territory of settlements. The relevance of the study lies in the need to restore the stable operation of the banking sector to meet the economic needs of the residents of the liberated territories. The purpose of the paper is to outline the range of main problems faced when reopening bank branches. The study used general scientific theoretical methods, namely: analysis, synthesis, generalisation, induction and deduction. The material analyses the structure of the banking sector and identifies the existing structural units of banks in certain regions. As a result, it can be argued that banks ensure the continuous provision of services during the war by maintaining customer confidence. The study found that the mission to restore banking institutions in the de-occupied territories is entrusted to state-owned banks, as a quick resumption of operations is not commercially viable for banks owned by private shareholders. It was revealed that physical damage or destruction of bank branches, loss of computer equipment, lack of electricity, internet, insufficient staff and ensuring safe conditions for employees and customers are the main challenges faced when restoring the banking system. Ways to solve these problems depend on each specific situation. The benefits of implementing the Power Banking 2.0 project to maximise the resumption of banking services in the de-occupied territories, such as cash withdrawals, payments, money transfers, currency exchange, and expert advice from managers, are considered. The practical significance of the research lies in the possibility of applying the results obtained to restore the banking system in other freed territories of Ukraine.

Keywords: banking system, banks, detached units, de-occupied territories, restoration of the banking sector.

Постановка проблеми. З початку повномасштабної агресії Росії у 2022 р. Україна зіткнулася із новою хвилею окупації території державою-агресором. Діяльність банків у територіальних громадах, розташованих в районі проведення воєнних дій або які перебувають у тимчасовій окупації, оточенні регулюється постановою Правління Національного банку України № 94 від 5 травня 2022 р. Враховуючи пріоритетність забезпечення безпеки життя та здоров'я працівників і клієнтів банку цим нормативним документом надано право тимчасового припинення діяльності відокремлених підрозділів (філій, відділень, представництв), мінімізувати залишки готівки в касах відокремлених підрозділів, за наявності технічної можливості та відсутності загрози життю і здоров'ю працівників банку приймати електронні платіжні засоби для здійснення безготівкових розрахунків, продовжувати обслуговування клієнтів за допомогою систем дистанційного обслуговування.

Після деокупації населених пунктів та припинення проведення воєнних (бойових) дій на території населених пунктів територіальних громад банки України зіткнулись з проблемами щодо відновлення роботи відокремлених підрозділів (філій, відділень, представництв), забезпечення можливості здійснення безготівкових розрахунків, включаючи операції з використанням електронних платіжних засобів, відновлення касового обслуговування, поповнення банкоматів та проведення інших операцій з готівкою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функціонування банківської системи в Україні досліджувалось багатьма вітчизняними науковцями, але недостатньо розглянуто є діяльність банків під час війни. Головним чином ця тематика висвітлювалась фахівцями

Національного банку України, експертами та журналістами. Серед науковців, які займалися визначенням основних засад роботи банківської системи в умовах війни, можливих ризиків та проводили оцінку безпеки, необхідно відзначити О. Еркес, О. Калиту, Т. Сундук, Н. Прокопенко, В. Мирончук, І. Шепель, Ю. Заволоку, О. Кузьменко, Н. Ситник, С. Прицак та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Слід відзначити, що залишаються не вивченими питання відновлення банківської системи на деокупованих територіях.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення кола проблем відновлення роботи банківської системи на деокупованих територіях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна поставила нові виклики перед банківським сектором щодо реалізації своїх зобов'язань та дотриманням нормативів. При цьому його структура суттєво не змінилась. За 2022 рік було закрито чотири банки, таким чином станом на 31.12.2022 р. в Україні працював 67 банк. У першому кварталі 2023 р. було закрито ще 2 банки (табл. 1).

За 2022 рік банки скоротили кожне п'яте відділення. Переважно скорочувалися відділення та персонал у регіонах, де велися чи наразі відбуваються активні бойові дії, а отже, попит на банківські послуги нижчий. Найбільше скорочення відбулося у Харківській і Донецькій областях, у Києві та Херсонській області. Разом з тим не у всіх населених пунктах сьогодні забезпечується надання банківських послуг.

За даними Національного банку України станом на 1 липня 2023 р. діючі структурні підрозділи банків в окремих регіонах од./од. на 100 тис. населення наведені на рис. 1.

Таблиця 1

Кількість банків в Україні

	2019	2020	2021	2022	I.2023	II.2023
Платоспроможні	75	73	71	67	65	65
Зміна	-2	-2	-2	-4	-2	0
Державні, у т.ч. Приватбанк	5	5	4	4	4	4
Зміна	0	0	-1	0	0	0
Іноземні	20	20	20	16	15	14
Зміна	-1	0	0	-4	-1	0
Приватні	50	48	47	47	46	46
Зміна	-1	-2	-1	0	-1	0

Джерело: [1]

Низька	0-11
Менша за середню	11-12
Більша за середню	12-14
Висока	14-28
Україна	5153*/13

Рис. 1. Структурні підрозділи банків станом на 01.07.2023

Джерело: [1]

ФІНАНСИ, БАНКІВСКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Як доречно зазначають Н. Прокопенко, В. Мирончук та І. Шепель важливим принципом діяльності банківської системи в умовах війни є збереження довіри клієнтів до банківського сектору, що забезпечує його стабільну роботу. Цей принцип виконується через дотримання законності діяльності, економічної самостійності, незалежності від органів державної влади та місцевого самоврядування, відповідальності за своїми зобов'язаннями, легальності здійснення банківських операцій, дотримання економічних нормативів Національного банку України, забезпечення права вибору банківської установи фізичним та юридичним особам [5]. Саме завдяки довірі клієнтів забезпечується безперервне надання банківських послуг незважаючи на проблеми, які з'явилися через військові дії.

Дякуючи зусиллям Збройних Сил України відбувається поступове звільнення «новоокупованих» територій. Кабінетом Міністрів України був розроблений та затверджений розпорядженням № 1219-р від 30.12.2022 р. План дій органів виконавчої влади з відновлення

деокупованих територій територіальних громад. Документ визначає першочергові кроки з відновлення деокупованих територіальних громад. План дій містить значну кількість пунктів, реалізація яких спрямована на першочергове забезпечення гуманітарних, економічних та безпекових потреб мешканців деокупованої території (забезпечення питною водою, відновлення соціальної інфраструктури, відновлення житла, відновлення обігу національної валюти, діяльності банків та банкоматів, АТ «Укрпошта», автозаправних станцій тощо) [4, п. 29–37].

Повторне відкриття банківських відділень на деокупованих територіях, а також на територіях, які розташовані поруч із зонами бойових дій і регулярно обстрілюються, для банків, які належать приватним акціонерам, швидко відновлення роботи в таких регіонах часто не має комерційної доцільності через відсутність чітких перспектив подальшого розвитку. Тому завдання з відновлення банківського обслуговування на цих територіях беруть на себе держбанки.

Протягом перших тижнів після деокупації населених пунктів державні банки Приватбанк, Ощадбанк та Укргазбанк намагаються відновити роботу відділень для забезпечення безперебійного доступу мешканців до власних коштів та фінансових послуг.

Основними проблемами, з якими зіткнулися банки у процесі відновлення своєї діяльності на деокупованих територіях, стало фізичне пошкодження чи знищення банківських відділень, втрата комп'ютерного обладнання, яке окупанти розікрали під час відступу, відновлення основних джерел електроенергії, зв'язку та забезпечення безпечних умов перебування персоналу.

Якщо приміщення банківської установи не підлягає відновленню, то розглядається можливість оренди нового приміщення для здійснення повноцінного обслуговування клієнтів. Також для вирішення окресленої проблеми може бути запропонований досвід 2015 року, коли у зоні АТО працювали пересувні мобільні відділення державного Ощадбанку на базі броньованих автомобілів КраЗ. Такі пересувні броневідділення можуть надавати максимальний перелік банківських послуг (перекази, виплати, оформлення карток, депозитів тощо).

Ще одна проблема відновлення банківської системи на деокупованих територіях - це відновлення інтернету на звільнених територіях. Як зазначив директор Департаменту з розвитку фіксованого інтернету Мінцифри Ю. Мацик на конференції «Регулятор 3.0. Україна на зв'язку» [2] телеком-компанії стикаються з певними труднощами:

- зменшилась кількість працівників, оскільки частина з них вступили до лав збройних сил України, а частина – виїхала з дітьми до відносно безпечних регіонів;
- на деокупованих територіях стало значно менше абонентів;
- погіршення платоспроможності абонентів, що виражається у неможливості платити послуги інтернету.

Як тимчасова міра до відновлення стаціонарного інтернет зв'язку у банківських відділеннях може використовуватись інтернет

від Starlink. Доступ до мережі Інтернет надається за допомогою спеціального терміналу, який працює від електричної мережі. В умовах відсутності електроенергії застосовують генератори.

За словами очільника Національного банку України А. Пишого [6] для максимального відновлення надання фінансових і банківських послуг на деокупованих територіях України планується впровадження проєкту Power Banking 2.0.

Необхідно нагадати, що Power Banking - це створена за ініціативи Національного банку України об'єднана мережа відділень банків України, які працюють у разі тривалих відключень світла. Мережа Power Banking налічує вже понад 2 300 відділень, забезпечених альтернативними джерелами енергії та резервними каналами зв'язку, посиленою інкасацією готівки та додатковим персоналом.

Висновки. Через повномасштабне вторгнення країни агресора частина банківської інфраструктури була зруйнована, відділення закривались, виникли проблеми з транспортуванням готівки у гарячі точки та поповненням банкоматів. Але як тільки регіон ставав безпечним для співробітників та клієнтів банки починали відновлювати свою діяльність. При цьому у процесі поновлення роботи на деокупованих територіях банківська система стикається з певними труднощами: пошкоджені приміщення, відсутній інтернет, електроенергія, брак кваліфікованих співробітників. Шляхи вирішення окреслених проблем залежать від кожної конкретної ситуації. А ось пропозиція по впровадженню проєкту Power Banking 2.0 надасть можливість отримувати всім клієнтам певний перелік нагальних банківських послуг, а саме: отримання готівки (в банкоматах чи в касі); платежі, переказ коштів (у касі чи в терміналах самообслуговування); обмін валют (у разі наявності готівкової валюти в касі); консультації менеджерів з фінансових питань. Практичне значення дослідження полягає в можливості застосувати отриманих результатів для відновлення роботи банківської системи на інших звільнених територіях нашої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Огляд банківського сектору: Серпень 2023 року. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-08.pdf?v=4 (дата звернення: 31.10.2023).
2. Підгайна Є. Відновлення інтернету на деокупованих територіях: чому не всі провайдери «фікси» можуть повернутися, як це перекроєє ринок та кого з гравців рятуватимуть першим. URL: <https://mind.ua/publications/20256162-vidnovlennya-internetu-na-deokupovanih-teritoriyah-chomu-ne-vsi-provajderi-fiksi-mozhut-povernutisya> (дата звернення: 28.10.2023).

3. Про діяльність банків у територіальних громадах, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні): Постанова Правління Національного банку України від 05 травня 2022 року № 94. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/PB22112?an=1> (дата звернення: 31.10.2023).

4. Про затвердження плану дій органів виконавчої влади з відновлення деокупованих територій територіальних громад: Розпорядження КМУ від 30 грудня 2022 р. № 1219-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1219-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.11.2023).

5. Прокопенко Н. С., Мирончук В. М., Шепель І. В. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1556/1497> (дата звернення: 31.10.2023).

6. Саф'янюк В. Фінансова фортеця України: глава НБУ розповів, що буде з гривнею і банківським ринком. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/ekonomika/20230522-finansova-forteczya-ukrayiny-glava-nbu-rozpoviv-shho-bude-z-gryvneyu-i-bankivskym-rynkom/> (дата звернення: 01.11.2023).

REFERENCES:

1. Natsionalnyi bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]. (2023). Ohliad bankivskoho sektoru: Serpen 2023 roku – Overview of the banking sector: August 2023. Retrieved from: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-08.pdf?v=4 (accessed October 31, 2023).

2. Pidhaina Ye. (2023). Vidnovlennia internetu na deokupovanykh terytoriiakh: chomu ne vsi provaidery «fiksy» mozhut povernutisia, yak tse perekroiue rynek ta koho z hravtsiv riatuvatymut pershym [Internet restoration in the de-occupied territories: why not all "fix" providers can return, how it reshapes the market and which of the players will be saved first]. Retrieved from: <https://mind.ua/publications/20256162-vidnovlennya-internetu-na-deokupovanih-teritoriyah-chomu-ne-vsi-provajderi-fiksi-mozhut-povernutisia> (accessed October 28, 2023).

3. Natsionalnyi bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]. (2022). On the activities of banks in territorial communities located in the area of military (combat) operations or under temporary occupation, encirclement (blockade): Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine of 5 of May, 2022. № 94. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/PB22112?an=1> (accessed October 31, 2023).

4. Kabinet ministriv Ukrainy [Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2022). On the approval of the action plan of the executive authorities for the restoration of de-occupied territories of territorial communities: Decree of the CMU of 30 of December, 2022. № 1219-p. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1219-2022-%D1%80#Text> (accessed November 01, 2023).

5. Prokopenko N. S., Myronchuk V.M., Shepel I. V. (2022). Pryntsyvy funktsionuvannia bankivskoi systemy Ukrainy v umovakh viiny [The principles of functioning of the banking system of Ukraine in the conditions of war]. *Економіка та суспільство*. Вип. 41. Retrieved from: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1556/1497> (accessed October 31, 2023).

6. Safianiuk V. (2023). Finansova fortetsia Ukrainy: hlava NBU rozpoviv, shcho bude z hryvneiu i bankivskym rynkom [The financial fortress of Ukraine: the head of the NBU told what will happen to the hryvnia and the banking market]. Retrieved from: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/ekonomika/20230522-finansova-forteczya-ukrayiny-glava-nbu-rozpoviv-shho-bude-z-gryvneyu-i-bankivskym-rynkom/> (accessed November 01, 2023).